

KÖNYVISMERTETÉS

Zódi Zsolt: Platformjog

(Budapest, Ludovika, 2023, ISBN 978-615-6598-45-5, 272 oldal)

KÁLMÁN KINGA*

A platformok mára a jogi-gazdasági-politikai racionalitások mezsgyéjén egyensúlyozva megkerülhetetlenekké váltak. Hogyan vizsgálhatjuk és értékelhetjük ezt a jelenséget? Beszélhetünk-e *sui generis* platformjogról? Amennyiben igen, úgy mi igazolja e jogterület önálló létjogosultságát? Zódi Zsolt legújabb könyvében, amely 2023-ban jelent meg a Ludovika Egyetemi Kiadó gondozásában, többek között e kérdések tudományos igényű vizsgálatára vállalkozik. Míg egy-egy kérdés vagy jogterület szempontjából olvashattunk már az elmúlt években is a platformszabályozásról,¹ e monográfiában Zódi az éppen vizsgált jogterület évtizedes vagy akár évszázados dogmái helyett a platformok természetéből és elméletéből kiindulva elemzi és értékeli a platformok szabályozásának kérdését, amely nézőpont már önmagában is felhívhatja a téma iránt érdeklődő olvasóközönség figyelmét.

A könyv címének (*Platformjog*) és alcímének (*Elméletek és hatályos szabályok*) viszonya pasztikusán leképezi a mű tartalmát is: az alcímben előrevetített dichotóm felépítés meghatározza a könyvet annak 244 oldalnyi törzsszövegén keresztül, megalapozva ezzel a platformjog mint elkülönült jogterület kérdésének felvetését, majd végső soron önálló létének igazolását. A bevezetõn túl a kötet három részből, azon belül tíz fejezetből áll, kiegészülve a felhasznált források jegyzékével. A hármas tagolás egyfajta idővonalként is értelmezhető: míg az első részben a történeti áttekintést és az elmúlt évtizedek elméleti megalapozását kíséri végig a szerző, a harmadik részre megérkezik napjaink aktuális kérdéseire, a küszöbön álló szabályozáshoz, zárva mindezt a jövő lehetséges irányairól szóló utolsó fejezettel.

* PhD-hallgató, ELTE Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola.

¹ A teljesség igénye nélkül lásd például BAYER Judit – Bernd HOLZNAGEL – Páivi Korpisaari – Lorna Woods (szerk.): *Perspectives on Platform Regulation: Concepts and Models of Social Media Governance Across the Globe*. Nomos, Baden-Baden, 2021; Lee C. BOLLINGER – Geoffrey R. STONE (szerk.): *Social Media, Freedom of Speech, and the Future of our Democracy*. New York, Oxford University Press, 2022; Edoardo CELESTE – Amélie HELDT – Clara Iglesias KELLER (szerk.): *Constitutionalising Social Media*. Oxford, Hart, 2022; KOLTAY András: *Az új média és a szólásszabadság. A nyilvánosság alkotmányos alapjainak újragondolása*. Budapest, Wolters Kluwer, 2019; PAPP János Tamás: *A közösségi média platformok szabályozása a demokratikus nyilvánosság védelmében*. Budapest, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, 2021; TÖRÖK Bernát – ZÓDI Zsolt (szerk.): *Az internetes platformok kora*. Budapest, Ludovika, 2022.

A könyv az elmélet és a hatályos szabályok párosán túl hasonló egyensúlyra törekszik az általános és a speciális jogi kérdések bemutatása és értékelése,² valamint az Egyesült Államok és az Európai Unió hozzáállásának összevetése³ során is. Ebben a kettős rendszerben a platformok sajátos jellegéből adódó jogági kérdések körében betekintést nyer az olvasó az adatvédelem, a magánjog, a versenyjog, a fogyasztóvédelem, a munkajog, a szerzői jog, valamint az alkotmányjog és a médiaajog területén jelentkező dilemmákba.

A könyv első részében lefektetett elméleti megalapozás, a platformok kontroll- és koordinációs mechanizmusként való definiálása az egész monográfián keresztül kulcsfontosságú, egyfajta elemzési origóként szolgál. Ennek a mechanizmusnak a működéséből erednek a platformhatalom (a felhasználók aszimmetrikus helyzete és egyoldalú függése a platform döntéseitől) azon jellegzetességei, amelyek alapjaikban mutatnak eltérést az eddig ismert és szabályozott bürokratikus és piaci hatalomtól. A szerző ezt az elméletet a területen kiemelkedő gondolkodók álláspontjainak szintetizálására építve, mindazonáltal saját logikája mentén, következtetési alapján állítja fel. A platformok elméletét tárgyaló 2. és 3. fejezettől szerkezetileg ugyan elválik a platformjog elméletéről szóló 9. fejezet, ugyanakkor érdemes gondolatban társítani őket, ahogyan semmilyen jogterület nem tárgyalható az alapjául szolgáló szabályozási tárgy elméleti megalapozása nélkül.

A „régí” platformjogot bemutató második rész célja, hogy hangsúlyozza azokat az ellentmondásokat, dogmatikai feszültségeket, amelyek megágyaznak a harmadik részben taglalt, éppen kialakuló „új platformjog” számára. Ennek egyik szemléletes példajaként a szerző levezeti, hogyan vált az EU elektronikus kereskedelemről szóló irányelvének a platformok nyomkövetési kötelezettsége hiányáról szóló rendelkezése⁴ főszabályból majdhogynem kivétellé az ágazati jogszabályok és a bírói gyakorlat következtében.

A harmadik rész már terjedelménél fogva is mutatja, hogy a platformokat általános jelleggel középpontba helyező szabályozás kérdése az elmúlt években megkerülhetetlenné vált, és bemutatja, hogyan jelentek meg az erre válaszul szolgáló szabályozói reakciók. E körben részletesen tárgyalja az EU platformkódexként aposztrofált digitális szolgáltatásokról szóló rendeletét (DSA),⁵ sok más ágazati jogszabállyal és -tervezettel együtt. A jogszabályokon túl olyan absztraktabb kérdések felvázolására is sor kerül, mint a jogalkotás és a compliance típusú szabályozás közötti (relatív) különbségek vagy az *ex ante* típusú jogi előírások megítélése, amely témákban nem mondható terjedelmesnek az itthon elérhető szakirodalom.⁶ Az első részben felépített elméleti origó itt találkozik a platformműködés diszfunkcióira kidolgozott (vagy kidolgozás alatt álló) tételes jogi megoldásokkal, valamint a hatályos szabályozásból absztrahálható jogi karakterisztikákkal.

A platformjog mögött húzódoó védendő értékek középpontjába Zódi a felhasználók védelmét⁷ állítja, mint amelynek érdekében az egész formálódó szabályozás megszületett és amely iga-

² Lásd 4., 5. és 8. fejezet, valamint 7.2. pont, de ide sorolható az 5. és a 10. fejezet is.

³ Lásd 4. és 6–7. fejezet.

⁴ Az Európai Parlament és a Tanács 2000/31/EK irányelve (2000. június 8.) a belső piacon az információ társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem, egyes jogi vonatkozásairól 15. cikk.

⁵ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/2065 rendelete (2022. október 19.) a digitális szolgáltatások egységes piacáról és a 2000/31/EK irányelv módosításáról (digitális szolgáltatásokról szóló rendelet) (DSA).

⁶ A kérdéstről lásd bővebben JACSÓ Judit: A compliance fogalmáról és szerepéről a gazdasági életben. *Miskolci Jogi Szemle*, 2019/1., <https://bit.ly/4a7ndsf>, 82–91.

⁷ A könyv értelmezésében felhasználónak minősülhet bármely (természetes és jogi) személy, aki vagy amely a plat-

zolja a platformműködés diszfunkcióinak korrigálására tett intézkedéseket. A felhasználóvédelem körében tárgyalja annak a platformhatalommal szemben fennálló viszonyát, valamint az intézmény tételesen megjelenő jogi elemeit. A harmadik rész és ezáltal az egész könyv a jövő „latolgatásával” zárul. E körben a szerző továbbmegy a konkrét jogszabályok alkalmazásának lehetséges tapasztalatain, és előrejelzéseit egyaránt helyezi gazdasági, társadalmi és politikai kontextusba.

Már ez a rövid recenzió is szemlélteti, hogy a monográfia nagymértékben olyan újszerű kérdésköröket érint, amelyek sarokkövei még csak most formálódnak. Ezért sok esetben már annak megértése is kihívást jelenthet, hogy miként működik egy platform (gazdasági, társadalmi kontextusban), még a hasonló kérdésekben alapvetően gyakorlott szakemberek számára is. A szerző ezeket a nehézségeket véleményem szerint hatékonyan enyhíti a könyv gördülékeny, könnyed szövegezésével, táblázatos összefoglalóival és gyakorlati példáival. Ez utóbbi körben kiemelendő, hogy az 1.1. pontban bemutatott platformtörténetek jelentős mértékben segítenek kontextusba helyezni a teljes könyv anyagát.

Álláspontom szerint a kötet elsődleges érdeme az újszerű és egyedülálló megközelítésmód. Úgy gondolom, hogy az információs társadalom kérdéseinek jogi eszközökkel történő megoldásai (vagy erre tett kísérletei) sok esetben azért nem hoznak hatékony eredményt, mert a létező fogalmakat és kritériumokat próbáljuk meg olyan újszerű jelenségekre ráhúzni, amelyek inherens módon különböznek az eddig ismertektől. Mindaddig, amíg az eltérések elismerésében és a figyelembevételük szükségességében nincs konszenzus, javarészt felemás megoldások fognak születni a platformok által indukált jelenségek reakcióiként. Zódi éppen ezt a megközelítést fordítja meg azzal, hogy álláspontja szerint a platformok szabályozását azok elméletéből érdemes levezetni. E tézisének alátámasztásaként számba veszi a platformoknak azokat az újításait (például datafikáció, hálózati hatás, algoritmikus menedzsment), amelyek az önálló elméletet megalapozzák.

E körben érdemes továbbá kiemelni, hogy a könyv a DSA-t a magyar szakirodalomban kiemelkedőnek számító terjedelemben dolgozza fel, a rendelkezések bemutatása mellett azokat egyidejűleg rendszerezve is. Ezáltal a könyv azok számára is hasznos tartalommal szolgálhat, akik kizárólag a DSA-t szeretnék részletesebben megismerni, elhelyezni a szabályozás koordináta-rendszerében.

A terület további jellegzetessége, hogy állandóan változik, ahogyan azt a szerző is helyesen felismeri és hangsúlyozza a könyv bevezetőjében (11. oldal). Hiába zárult a kézirat 2022-ben, csak az azt követő elmúlt évben számos fejlemény érintette a platformok helyzetét. Példaként említhető az ír adatvédelmi hatóság rekordösszegű bírsága (1,2 milliárd euró), amelyet 2023 májusában rótt ki a Metára a platform működésének gerincét képező nemzetközi adattovábbítások GDPR-ba ütközése miatt.⁸ Az Európai Bizottság is hasonló méretekben gondolkodik a Google-nak a hirdetéstechnológiai piacon betöltött pozíciója versenyjogi szempontú értékelése körében,⁹ továbbá az Európai Parlament a mesterségesintelligencia-rendelet tervezetében a ma-

formot használja. Így például a platformpiacok esetében felhasználók lehetnek mind a hirdető vállalkozások, mind a természetes személy vásárlók.

⁸ Decision of the Data Protection Commission made pursuant to Section 111 of the Data Protection Act, 2018 and Articles 60 and 65 of the General Data Protection Regulation, DPC Inquiry Reference: IN-20-8-1., <https://bit.ly/3RgYSZz>.

⁹ Antitrust: Commission sends Statement of Objections to Google over abusive practices in online advertising technology, <https://bit.ly/3sQJNVh>.

gas kockázatú mesterségesintelligencia-alkalmazások közé sorolta a DSA értelmében online óriásplatformnak minősülő szolgáltatók ajánlórendszeit.¹⁰

Ez csupán néhány példa, viszont jól szemléltetik a tudományos vizsgálat és a „maradandó” alkotásának akadályait. Véleményem szerint a könyv megugorja ezeket a nehézségeket, legfőképp az elméleti megalapozás eredményeivel, ugyanis ezt követően – legalábbis Magyarországon – nehezen látszik elképzelhetőnek anélkül írni ebben a témában, hogy a jövőbeli szerző ne reagáljon Zódi Zsolt *Platformjog* című könyvére valamilyen formában.

Mindazonáltal az olvasóközönségben két okból is hiányérzet merülhet fel. Egyrészt a könyv adós marad a kutatás módszertanának, metodológiai megfontolásainak megosztásával. A 9. fejezet kivételével maximum nagyon elszórtan olvasható erre vonatkozó magyarázat. Előfordul, hogy kifejezett megjelölés hiányában is észrevehető például az összehasonlító módszertan, amikor a szerző különböző országok szabályozásait mutatja be és hasonlítja össze. Ugyanakkor a feldolgozott példák és esetek kiválasztásának indokai elmaradnak az ismertetést követően. Hiába kerülnek szembeállításra napi szinten az Egyesült Államok és az EU policy jellegű megfontolásai a technológiaszabályozás kapcsán,¹¹ erre a példára nézve sem találunk az „evidenciákon” túl további megalapozást. Miért pont az Egyesült Államok és az EU környezete kerül szóba? A képviselt gazdasági erő szempontjából akár kínai, a változatos megoldások okán pedig dél-amerikai példák is felhozhatók volnának, körülhatárolt módszertan hiányában. Emellett a jogi érveken túl csupán szórványosan merülnek fel (például a szólásszabadság tárgyalásánál) politikai és (például az adatvédelem körében) gazdasági megfontolások, világos értékelési szempontrendszerek felvázolása nélkül.

Másrészt a szerző szintén csupán sporadikusan tesz kritikai megjegyzéseket a hatályos szabályozásról vagy a jövőbeli lehetséges fejleményekről. Elismerve, hogy a kritikai értékelés jelen esetben nem értelmezhető annak klasszikus kontextusában, mivel még nincs az elfogadott rendelkezésekre vonatkozó megfelelő joggyakorlat, a szerző által szintetizált és kidolgozott elmélet fényében való értékelés néhol hiányzik a szabályozás ismertetését követően. Néhány esetben ismertté válik a szerző véleménye koncepcionális kérdésekkel kapcsolatban (ilyen például a túlszabályozás iránti negatív álláspont), azonban konkrét kérdésekben nem vállalkozik kritikai értékelő tevékenységre. A hiány összegzése ezt követően az olvasóra hárul: amennyiben elfogadjuk azt, hogy a könyv vállalása az önálló platformjog lehetséges megalapozása, a DSA kritikai értékelésének elmaradása például felfogható a céltévesztés elkerülésének szándékaként is.

Az idővonal hasonlatánál maradvá, a könyv Zódi előző, 2018-as monográfiájának¹² egyfajta folytatásaként is értelmezhető azzal, hogy jelen kötet kifejezetten a platformokról szól, míg a

¹⁰ Az Európai Parlament 2023. június 14-én elfogadott módosításai a mesterséges intelligenciára vonatkozó harmonizált szabályok megállapításáról (a mesterséges intelligenciáról szóló jogszabály) és egyes uniós jogalkotási aktusok módosításáról szóló európai parlamenti és tanácsi rendeletre irányuló javaslatához III. melléklet 8. (ab) pont, <https://bit.ly/3N6gl4z>.

¹¹ Lásd például Cristina POP: *EU vs US: What Are the Differences Between Their Data Privacy Laws? Endpoint protector*, 2022, <https://bit.ly/40Xllx5>; Alex ENGLER: *The EU and U.S. diverge on AI regulation: A transatlantic comparison and steps to alignment*. Brookings, 2023, <https://bit.ly/46uLC89>; Spandana SINGH: *Regulating Platform Algorithms, Approaches for EU and U.S. Policymakers*. New America, 2021, <https://bit.ly/46G8Msw>.

¹² ZÓDI Zsolt: *Platformok, robotok és a jog. Új szabályozási kihívások az információs társadalomban*. Budapest, Gondolat, 2018.

mesterséges intelligencia vagy a *big data* kérdésköre maximum az előbbiekkal való kapcsolatában, érintőlegesen kap helyet (például 216. vagy 236. oldal). A fókusz eltolódása jól mutatja az információs társadalommal összefüggő vizsgálódások irányának folyamatos változását is.

Ahogy a platformok szabályozásáról való gondolkodás, úgy Zódi Zsolt könyve is megkerülhetlenné válik a témában a kutatók és az érdeklődők számára. A kötet átfogó betekintést nyújt a platformok szabályozásának kérdéskörébe, majd teljesítve vállalását, lefekteti egy potenciálisan új jogterület autonómiájának alapvető igazoló indokait, jellegzetességeit. A könyvet forgatva az olvasó kiléphet a szabályozást megalapozó jogi megfontolások köréből, és tágabb perspektívába helyezheti a kérdéskört. Mindezek alapján jó szívvel ajánlom e kötetet mindazon elméleti és gyakorlati szakemberek figyelmébe, akik bővíteni kívánják releváns ismereteiket, továbbá azok számára, akik mind a jogalkalmazás, mind a tudományos kutatás során is hasznosítható, ugyanakkor gondolkodásra ösztönző műveket keresnek.